

szetellenesen fehér (hiszen az aluljáróban nemigen érhetne nap). Testtartásában volt valami nőies is: groteszk és áldozatszerű; a leeresztett ruha tette bizonyosan, a szabadon maradt bőr kihívó, puha fehérsége. Az egyszerre gyermeki, női és férfi jelleg zavarba ejtően teljesnek, mindenkire érvényesnek látszott (mindannyiunkért ül ott, gondoltam magamban). A mozgólépcső alsó fokairól még fehérnek látszó trikó közelből fényét veszítette, nem is piszkos, valami rossz mosószerben szürkére mosott volt. A *Krisztus a keresztfán* ábrázoláson a megkínzott testet takaró kendő csak a festő ecsetvonása nyomán száll hófehéren az elrejtendő felületre, a történet valóságában a test nedveivel, izzadsággal és vérrel átitatva tapad az ágyéakra. A szürke pamutfelső a test melegétől megpuhult, szinte éreztem langyosságát.

A koldus ott-üldögélése a benyílóban teljesíthetetlen parancsot sugallt: „fogadj be!”, „vigyél magaddal!”.

Történetünk úgy folytatódott, ahogyan várható volt. Háromszor vagy négyszer találkoztunk még. Először hosszú napokra eltűnt. Magammal hordtam egy százast, de nem sikerült odaadnom neki, mert épp bent állt a szerelvény, vagy nem tudtam időben elővenni a tárcámat. Amikor meg — önmagam nagylelkűségétől megilletődve — egy ezresre emeltem az összeget, ismét nem volt sehol. Akkor került elő, amikor a hirtelen beálló hidegben más kabátot vettem fel, és csak az eredeti százforintos összeg volt nálam. „Merszi!” — mondta románul. Megszokhatta, hogy azt hiszik, koldus, holott ő volt a kertész. „Mária ott állt a sír mellett és sírt. Amint így sírdogált, egyszercsak lehajolt (és betekintett a sírba). Láttá, hogy ott, ahol Jézus teste feküdt, két fehérruhás angyal ül, az egyik fejnél, a másik lábnál. Azok megszólították: »Asszony, miért sírsz?« »Elvitték Uramat, felelte, és nem tudom, hogy hova teték.« Ezekkel a szavakkal hátratekintett és észrevette, hogy ott áll Jézus, de nem tudta, hogy Jézus az. Jézus megkérdezte: »Asszony, miért sírsz? Kit keresel?« Abban a hiszemben, hogy a kertész az, így felelt: »Uram, ha te vitted el, mondd meg hova tetted, hogy magammal vihessem«. Jézus erre a nevéen szólította: »Mária!« (Jn, 20,11-16).”

„Merszi!” — mondta tehát románul, és barna pillantása mosolyogva pihent az arcomon. Látnia kellett a megindultságomat.

TILLMANN J. A.
filozófus, esszéíró

Kettős pont

Mivel nem készítettem *Mémorialt*, miként Pascal, évtizedes távlatban az esemény pontszerű emlékként jelenvaló. Két időpont: két kinyílás, két belátás.

A ponthoz közelítve egyre nagyobb lesz a kiterjedése. Emlékezetünk sem egyetlen idegsejtben, hanem neuronok kiterjedt mintázatában tárolja a múltunkat.

Egyetemi éveim vége felé, egy különös zsidó próféta iratait tanulmányozva akadtam az *Ő* és az *Elmélkedések a bűnről, szenvedésről, reményről és az igaz útról* címmel ellátott iratokra. Ez utóbbi cím nem a szerzőtől, Franz Kafkától, hanem a hagyatékát kiadó Max Brodtól származik. Maga Kafka tartozkodott az ilyesféle közvetlenségtől. Nemcsak a címadásban, hanem a centrális kérdésekben is. Úgy tűnik, ő is úgy vélte, hogy a *közvetlenség megtévesztő* (Dietrich Bonhoeffer). Ezért járta a közvetett utat — olykor minden dolgok fonákján lelve fel ennek folytatását. Persze Kafka elsősorban íróként ismert, jóllehet írói életművét is átjárja a prófétikus hagyomány. Annak is az a *haszid* árama, melyet a század elején Martin Buber közvetített a németül olvasó közönség számára. Ennek nyoma már elbeszéléseiben is észlelhető, naplójegyzeteiben és személyes írásaiban pedig egészen nyilvánvaló. Kafka nem egyenes ágon adja tovább ezt a tradíciót, hanem jelenére alkalmazva még tovább élezi paradox logikáját. Az eredeti példázatokban a talmudikus többértelműség még jellegzetes haszid jámborsággal jár együtt. Kafkai folyományában ennek helyét a modernitás váltólázán átesett nagyvárosi szkeptikus tapasztalata áll.

Kafka legkevésbé irodalmias írásainak intenzív olvasása olyasfajta hatással volt rám, mint amikor egy redőny résein áttörő fény hosszabb szemlése után lehunytt szemmel is láthatóvá válik a sötét és a világos sávok rendje. Ellentétben Pascallal, aki pontosan rögzíti — *Körülbelül este fél tizenegyől egészen körülbelül hajnali fél egyig* —, nem tudok már pontos idejére visszaemlékezni, de kétségtelenül éjszakába nyúlt. Sőt, az átéltek utóhatása kiterjedt a következő napra, amikor is vonatra szálltam, hogy egy közeli városban lakó barátommal megosszam új felismeréseimet... Ez persze nem ment maradéktalanul. Vannak egyszeri, közvetíthetetlen tapasztalatok: olyan belátások, amelyeknek az odavezető út vonalának esetlegessége, a magasabb, vagy mélyebb pontjain támadó viszontagságai elengedhetetlen részét képezik.

A másik pont egy-két évvel későbbi keletű. Ez egy mélypont. Nemcsak korabeli életem közvetlen környezetét, hanem közös környékét tekintve is: helye a lengyel szabadságtörekvések letörését követő hónapok magyar mélyvilágában van. Akkoriban, az egyetem végeztével, garázmesterként dolgoztam; a pincegarázból nyíló perspektíva, a fenti udvarról leszüremlő kevéske fény, a lenti koszlott félhomály állandó lehetőséget kínált mély és magas viszonylatainak beható tanulmányozására. E földalatti távlatokhoz még továbbiak is járultak, és hasonló irányba mélyülő tapasztalatokra adtak alkalmat. Ilyenek hiányában nyilván nincs részvét, nincs együtt-érzés. *Göttliches trifft Unteilnehmende nicht, Isteni nem ér részvétlent* — írja Hölderlin. Előbb *communió*ba kell kerülni, valamilyen széles és mély alapon álló közösségnek kell létrejönnie ahhoz, hogy kommunikáció mehessen végbe. A szintek közti sávszélesség különbségéről, a kezdeményezésről, a *kegyelemről* nem is beszélve...

Húsvét napján aztán, miközben harmadmagammal a nagyszüleimhez vezető hosszú földúton mentem, belátásom nyílt egy olyan mélylétbe, a Húsvét mélyére, amelyhez képest a magamé mégiscsak elenyészőnek tetszett. Talán először ez a kontraszt, de még inkább a lenti és a fenti távolsága rendített meg. Majd a mélyben tükröződő messzeség. Aztán pedig annak műve, Aki átjárja és átfordítja ezeket a végleteket: a megtestesülés, ami „*átthátása uralásnak és szolgálásnak, fentnek és lentnek, telítettségnek és ürességnek, gazdagságnak és szegénységnek, végtelennek és végesnek.*”

Csöndesen és váratlanul...

CS. VARGA ISTVÁN
irodalomtörténész

A Lélek ott fű, ahol... Irodalomtanárként tudom: a költészetben hatalmas a fűvése.

Emlékezetes élmény köt *Utassy József* egyik költői estjéhez, amelyhez bevezető előadás tartására kértek fel. Döböntem néztem a megadott időpontot: húsvét előtti hét, vagyis nagyhét, mégpedig nagypéntek! Hitetlenkedő szavamra ezt válaszolták: „Nem tévedés, az időpontot a költő kérte”. Elhinni sem tudtam, hogy nagypénteken egy mátrai nagyközségben költői estet lehet tartani.

A helyszínen fürkésző szemekkel kérdeztem a költőt: „Mi lesz ebből?”. A „Csak várd ki a végét!” szavaknál többet mondott arcának metakommunikációja. A katolikus templomban véget ért a nagypénteki szertartás, az emberek pedig szép rendben átsétáltak a találkozóra. (Mintha az Ady-vízióban a „Kalota-hídján” átvonuló „pom-pás magyarok” jelentek volna meg *feketében*. A költő édesanyja is ájtott Bükkszenterzsébetről, és a közönség közt foglalt helyet.)

Utassy elemében volt szerettei körében. A versek lelki visszhangjára figyeltem. (Még soha életemben nem éreztem annyira fölöslegesnek a bevezetőmet.) A költő az érdeklődő kérdésekre rendre versekkel felelt, és mintha legyőzte volna az időt, a filozófiai rosszat, amely mindent kikezdi. Mintha eltűntek volna idő és tér korlátai. Áhítatos lelki közösséggé vált a hallgatóság...

Hazafelé autózva, a Mátra felett ragyogtak a csillagok, bennem pedig fénylett a találkozó emléke. Ebben az emelkedett, különös lélekállapotban arról meditáltam, hogy a költészet alapfunkciója a kezdetektől máig alig változott: a „poézis első tárgya” ma is: az ember. Bár állítólag a képi látás Babilonnál elveszett, a képgondolkodásból, képlátásból a legtöbbet a költészet őrzött meg. A *poézis* igei alakja már Homérosznál anyagi, szellemi és lelki javakat elő-